

jesti. Autori ističu pozitivne odlike CD-ROM-a kao što su grafička dopadljivost, mogućnost brzog prelaženja teksta, interaktivne mogućnosti koje omogućuju studentu da preuzima, npr., ulogu vodi-telja izbornog stožera u izborima iz 1912. CD-ROM o Američkom građanskom ratu koncipiran je kao kompjuterska igra u kojoj student može igrati uloge jedne od zaraćenih strana, npr., određenom političkom odlukom izaziva točno određene političke reperkusije kako na unutarnjem tako i na vanjskom političkom planu. Također CD-ROM-ovi nude mogućnosti korištenja izvora u obliku teksta, slike te glazbe. Međutim, CD-ROM ima i svojih manjkavosti kao što je nedostatak širine u pristupu, ograničeni broj izvora, efektan ali i površan pristup temi, relativna skupoća CD-ROM-a, pa zato autori zaključuju da će knjiga još u dogleđno vrijeme imati prvenstvo kao izvor znanja dok CD-ROM može poslužiti kao nadopuna knjizi.

U travanjskom broju H. T. Dickinson, urednik ovog časopisa, recenzira tri djela posvećena veli-koj ličnosti Američkoga rata za nezavisnost, Thomasu Painu. Autori John Keane, Thomas Paine: *Politički život i Jack Fruchtman*, Thomas Paine: *Apostol slobode*, napisali su dvije biografije koje se bave životom T. Painea u brojnim njegovim aspektima dok se djelo *Paine Biblija i autoritet: »Raz-doblje Razuma« kao religija i politička ideja* bavi uglavnom religiozno-intelektualnim promišljanji-ma T. Painea. Dickinson pristupa veoma minuciozno i kritički spomenutim djelima. Iako ističe po-zitivne aspekte radova kao što su korištenje obilje izvora i lijepi stil pisanja mnogo je temeljitiji u nabranjanju nedostataka spomenutih radova. Dickinson ističe pristranost autora koji se razračunavaju s neprijateljima T. Painea, njihovo osuđivanje neuviđavnosti Paineovih suvremenika koji nisu uvi-djeli iznimnu vrijednost T. Painea, faktografske greške, osobito iskazane pri opisu europskih događaja, nejasno poziciranje T. Painea u širem političkom kontekstu. Dickinsona osobito »iritira« Keaneova uporaba termina »Engleska« i »engleski« kad se misli na »Britaniju« i »britanski«.

Časopis *History* osobito je vrijedan po prikazima i bilješkama o novoizašlim knjigama. Broj prikaza i bilješaka je velik. Tijekom 1996. godine izašlo je 507 prikaza i bilješaka podijeljenih prema vre-menskom ili teritorijalnom načelu. Prikazi koji se bave britanskom i europskom prošloću podijeljeni su prema vremenskom načelu: srednjovjekovno, rano novovjekovno i kasno novovjekovno razdo-blje. Prikazi o novoizašlim knjigama koje se bave općom historijom kao i historiografijom imaju po-sebnu rubriku koja je izašla u siječanjskom broju. Azijska, afrička i australska historiografija imale su svoju rubriku u srpanjskom broju, dok su prikazi o američkoj historiji imali svoju rubriku u listo-padskom broju.

Upravo ovi prikazi mogu nas upoznati s bogatstvom tema kojima se bave današnji, prije svega američki i britanski historičari. Vlada iznimna šarolikost istraživačkih područja od kojih ću samo spomenuti neke kao, npr., metodologija historije, politička i vojna historija, historija spolova i reli-gije, biografija, te historija radništva.

Časopis *History* je iznimno korisno sredstvo pomoću kojega hrvatski povjesničar može upoznati kre-tanja na suvremenoj historiografskoj sceni osobito u njenom američkom i zapadnoeuropskom dijelu.

Ante Bralić

Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru

Hrvatska akademija znanosti i
umjetnosti, Zagreb, 1997, 140 str.

O Josipu Jurju Strossmayeru, biskupu Biskupije đakovačke i srijemske, meceni i političaru, ispi-sano je bezbroj stranica od ljudi različitih provenijencija i struka. Unatoč tome, ili možda baš zbog toga, po svemu sudeći, još uvijek nije pouzdano davati aksiološke sudove o cjelokupnoj djelatnosti toga, u hrvatskoj povijesti 19. stoljeća intelektualno i djelatno zasigurno najmarkantnijeg lika. Ra-zloga tomu je više. Ponajprije, Strossmayer je bio velik čovjek, a karakteristika je velikih da ne pod-

liježu uobičajnim šablonama koje su, kada su u pitanju tzv. obični ljudi, još koliko-toliko funkcionalne. Činjenica što je bio ispred svog vremena uzrok je dodatnoj konfuziji, kako kod većine njegovih suvremenika koji ga, objektivno, nisu mogli pratiti, tako i današnjih istraživača koji vrednuju njegovo djelo s gotovo stoljetne distance. Prednost, koja je nesumnjivo na strani ovih potonjih, za sada nije primjereno kapitalizirana. Ako izuzmemo one koji su pisali o Strossmayeru s pozicija dnevnopolitičkog pragmatizma, ili pak one koji naprosto nisu dorasli tom poslu, najčešći propusti, posebice publicista, rezultat su krivog pozicioniranja biskupove aktivnosti koja je neraskidivo vezana za političke procese druge polovice 19. stoljeća. Dakako, ponajprije u Hrvatskoj.

Da bi pridonijeli znanstvenom valoriziranju Strossmayerovog djela, a prema njegovoj osobi iskazali dužni dignitet, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Biskupija đakovačka i srijemska, Sveučilište u Osijeku i grad Đakovo inicirali su znanstveni skup o Josipu Jurju Strossmayeru. Neposredni povod skupu, održanom u Zagrebu i Đakovu od 26. do 27. listopada 1995. godine, bila je 180. godišnjica biskupova rođenja, 145. godina od njegova ređenja, 125. godina od nastupa na I. vatikanskom koncilu i 90. obljetnica smrti. U uvodnoj riječi, akademik Ivo Padovan istakao je da je o biskupovom prosvjetnom i vjerskom radu puno toga napisano, te da je na tom planu teško reći nešto novo (primjetio bih, barem kada je riječ o faktografiji), ali da je o njegovoj političkoj djelatnosti bilo, a i još uvijek ima, različitih, potpuno suprotnih shvaćanja. Da je tomu doista tako transparentno je pokazao sadašnji biskup Biskupije đakovačke i srijemske dr. Marin Srakić. U svom prilogu naslovljenom »Biskup Josip Juraj Strossmayer između odbijanja i prihvaćanja«, konzultirajući impozantnu literaturu, ukazao je na oprečne sudove izrečene o Strossmayeru. Te sudove, koji se odnose na gotovo sva područja njegova života, Srakić nije eksplicitno komentirao. Namjera mu je bila »iznijeti samo činjenice odbijanja i prihvaćanja ne upuštajući se u detaljnije pobijanje ili obranu biskupovu«. Šteta. Da se autor kojim slučajem prihvatio toga izazova vjerujem da bismo, s obzirom na njegovu erudiciju i temeljitost u znanstvenom radu, dobili argumentima podkrijepljene sudove o nekim, još uvijek otvorenim pitanjima o životu i radu Josipa Jurja Strossmayera. Ovakvo, dobili smo tek instruktivan pregledni članak u kojem su sučeljena mišljenja respektabilnih osoba hrvatskog vjerskog, političkog i kulturnog života (Matoš, Radić, Kršnjavi, Starčević, Bogdan, Bogdanov...).

Ankica i Josip Pečarić potpisali su članak »Strossmayer i Srbi«. U zaključku svoga rada konstatare su da je obimna literatura o Strossmayeru »nastala ili u Austro-Ugarskoj ili u Jugoslaviji, pa se njegovo djelovanje nije moglo ni smjelo vrednovati na pravi način – na način koji bi u potpunosti opravdao njegovu devizu: 'Sve za vjeru i domovinu'. Tako se u Austro-Ugarskoj nije mogla isticati njegova želja za slobodom hrvatskog naroda, a u Jugoslaviji se prešućivalo što znači njegovo 'jugoslavenstvo'«. Upravo stoga njihova tema je interesantna, aktualna, ali i delikatna. Naime, autori su iznijeli Strossmayerova negativna iskustva u kontaktima sa srpskim institucijama (npr., Srpska pravoslavna crkva) i pojedincima iz kulturnog, vjerskog i političkog života, a vidjeli su ih kao logičan slijed događaja iniciran srpskim antagonizmom, još od cara Milutina i Dušana, prema svemu što je katoličko. Ovaj rad, svakako, dobro je došao, pogotovo, obzirom na činjenicu da desetljećima nitko nije imao dovoljno intelektualne hrabrosti ukazati i na tu dimenziju odnosa Strossmayera prema Srbima. No, ipak, sudeći samo na osnovu njega, nedovoljno upućeni čitalac mogao bi steći utisak kako je Strossmayer načelno imao averziju prema Srbima – a to nije točno. Jasno je da se propusti službene hrvatske historiografije trebaju korigirati, što je ovom prilikom djelomično i učinjeno, ali mi je manje jasna iznesena tvrdnja kako se u bivšim državama nije moglo valjano vrednovati njegovo djelo. Naime, logika državnog pragmatizma i logika znanosti oduvijek su bile, jesu i bit će suprotstavljene, te stoga držim da je tu više riječ o oportunističkom povjesničaru i njihove spremnosti da nekomu ili nečemu služe, negoli o zbiljskoj nemogućnosti da se, i po cijenu određenih neugodnosti, bude na strani Istine.

Dr. Pero Aračić piše o pastoralnom djelovanju biskupa Strossmayera. U 55 godina djelovanja biskup je, istakao je Aračić, učinio puno u strukturiranju biskupije. Osnivao je župe i redovito ih pohodio, podizao je kler, te učinio puno na promicanju liturgijskog i sakramentalnog života. O tim, ali i nekim drugim aspektima njegovog pastoralnog djelovanja (školstvo i kultura, upravljanje biskupijom) autor je progovorio iznoseći egzaktno pokazatelje koji su najbolji argument protiv osoba sklonih minoriziranju Strossmayerovog angažmana na nivou dijeceze.

O djelovanju biskupa Strossmayera na Prvom vatikanskom saboru (1869-1870) pisao je povjesničar dr. Anrija Šuljak, inače jedan od boljih poznavalaca njegovog djela. Nakon što je pojasnio povijesni kontekst u kojem je održan Sabor, Šuljak je analizirao svaki od četiri Strossmayerova istupa istaknuvši stvarne razloge sukoba sa saborskom većinom i iz toga proizašle implikacije. Svoj rad završio je konstatacijom da je Strossmayer »više otac Drugoga negoli Prvoga vatikanskog sabora. Internacionalizacija Kardinalskog zbora, ali i službe i časti Papinstva, veći naglasak na poštivanje i odgovornost nacionalnih crkava, kolegijalno upravljanje Crkvom i odgovorni položaj biskupa, nova vizija Crkve, ekumenski pokret, liturgijska reforma napose uvođenje narodnog jezika u službu Božju, pa čak i novi položaj vjernika laika u Crkvi, važnost biblijskog studija na crkvenim učilištima... samo su neka područja gdje je biskup dao svoj veliki doprinos«.

Iako se nije slagao sa nekim odlukama Sabora, pa ga je čak i napustio prije službenog završetka, Strossmayer je, iako ne rado, prihvatio odluke većine. Slično je postupio i na nacionalnom nivou. Niti jednog momenta nije dovodio u pitanje položaj zagrebačkog nadbiskupa kao središnje osobe Katoličke crkve u Hrvatskoj što je, posebice nakon Prvoga vatikanskog sabora, kada je o njemu govorila cijela Europa, možda i bilo za očekivati. Takvim odnosom Strossmayer je najeksplicitnije iskazao svoj odnos prema crkvenoj hijerarhiji. O tim pitanjima zainteresirani mogu saznati više u članku dr. Franje Šanjeka »Strossmayer i zagrebačka metropolija«.

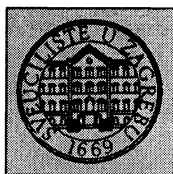
Akademik Hodimir Sirotković pisao je o Strossmayeru kao pokrovitelju i meceni Akademije, skupina autora o Strossmayeru i vlastelinstvu đakovačkih biskupa, a dr. Stanislav Marijanović o Strossmayeru, Hrvatskoj i Europi 19. stoljeća. U interesantnoj raspravi u kojoj se autor poziva i na do sada, koliko mi je poznato, neiskorištene, ali za poimanje Strossmayerovih političkih koncepcija bitne izvore, istaknuo je da, unatoč tome što je biskup bio veliko ime hrvatske i europske povijesti te pokrovitelj brojnih institucija prosvjete, znanosti, kulture i umjetnosti, sve do danas »nema niti jedne zasebno objavljene cjelovite i znanstveno fundirane Akademijine monografije.« Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru, dakako, ne može ispuniti tu prazninu, niti je zbog toga od strane Akademije iniciran. Namjera pokretača znanstvenog skupa i nakladnika Zbornika bila je pridonijeti što boljem poznavanju osobe i djela velikog biskupa kao vrijednosti za sebe, ali i pretpostavke za neku buduću sveobuhvatnu studiju. Ako se zna da je o Strossmayeru ispisano na tisuće i tisuće stranica, teško je bilo za očekivati, ali ne i nemoguće, da će se na ovih 140 moći pronaći nešto posve novo i originalno. Takvih momenata doista nema puno, ali gledajući u cjelini, radovi u *Zborniku* čine, a uvjeren sam i činit će, nezaobilazno štivo za sve one kojima je stalo do istine o đakovačkom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru.

Borislav Bijelić

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka